POLITICKÁ GEOGRAFIE

7. přednáška

Volby

(verze na web)

Volby

- Definice:

… ***ustavení orgánu určitého společenství lidí cestou hlasování stanovené většiny k volbě oprávněných subjektů***

Volby

- Nejčastější způsob výběru vhodných osob do rozhodovacích a řídících orgánů států
  - Tradičně způsob obsazování ***parlamentů, hlav státu v republikách a orgánů místní samosprávy,*** spíše výjimečně vlád, soudních orgánů nebo panovníků
- Jejich prostřednictvím obyvatelstvo státu realizuje svoji svrchovanost / kontrolu nad rozhodovacími a řídícími orgány států a dociluje toho, aby tyto orgány „prosazovaly cíle členů společnosti"
- V praxi volby „transformují" vůli obyvatel užitím rozdílného volebního práva nebo volebního systému

… existují ale i jiné způsoby ustavování

- V závislosti na typu funkce nebo orgánu jsou v demokraciích plně akceptovatelné i:
  - ***Jmenování***
  - ***Zděděnní*** (poměrně neobvyklé)
  - ***Určení losem*** (pokud je při použití jiné metody situace bezvýchodná – např. rovnost hlasů při volbě – nebo se záměrně svěřuje rozhodnutí náhodě – losování předsedů ve volebních komisích)
  - Vítězství v ***konkurzu***

    … a další

Volby se rozlišují podle různých kritérií

podle „bezprostřednosti“ volby:

- **Přímé volby** – voliči dávají hlas bezprostředně kandidátům a rozhodují tak o jejich zvolení (typické pro volbu parlamentů, u dvoukomorových parlamentů zejména jejich dolní komory)
- **Nepřímé volby** – charakteristické je to, že otázku volby neřeší přímo občané, ale následně osoby, kterým dali svůj hlas – volitelé (např. volby prezidenta USA), poslanci (např. prezident ČR)

Volby se rozlišují podle různých kritérií

podle územního rozsahu:

- ***všeobecné*** – volí se např. celý zákonodárný sbor (u nás např. Poslanecká sněmovna)
- ***dílčí*** – volí se jen část zákonodárného sboru (u sborů, které se v pravidelných intervalech obměňují – např. v ČR Senát – senátoři se volí na 6 let, každé 2 roky se obměňuje třetina členů)
- ***doplňovací*** – volí se jen na uvolněná místa (např. rezignace nebo úmrtí poslance), případně na místa nově vytvořená (např. v roce 1924 proběhly doplňovací volby do československého parlamentu (zvoleného v roce 1920) na Podkarpatské Rusi – na tomto území se na rozdíl od zbytku státu v roce 1920 nevolilo)

Volby se rozlišují podle různých kritérií

podle periodicity:

- ***řádné*** – volí se po uplynutí funkčního období voleného orgánu, tj. v dříve předpokládaném termínu
- ***mimořádné*** – volí se dříve, než skončilo řádné funkční období voleného orgánu – např. po rozpuštění parlamentu, úmrtí nebo rezignaci volené osoby apod.

Volební právo a volební systém

- Volební právo:

… kdo má právo se účastnit voleb

- Volební systém:

…jakým způsobem se volby realizují a jak jsou „přepočítávány“ hlasy

Volební právo:

- všeobecné X omezené (některé skupiny obyvatel se nemají právo voleb účastnit – např. ženy)
- rovné X nerovné (voliči nemají stejný počet hlasů, resp. jejich hlasy nemají stejnou „hodnotu“)
- tajné X veřejné (voliči deklarují veřejně, koho volí – např. zvednutím ruky, prohlášením, podpisem apod.)
- povinné X dobrovolné

- V demokraciích je obvyklé všeobecné, rovné a tajné hlasování

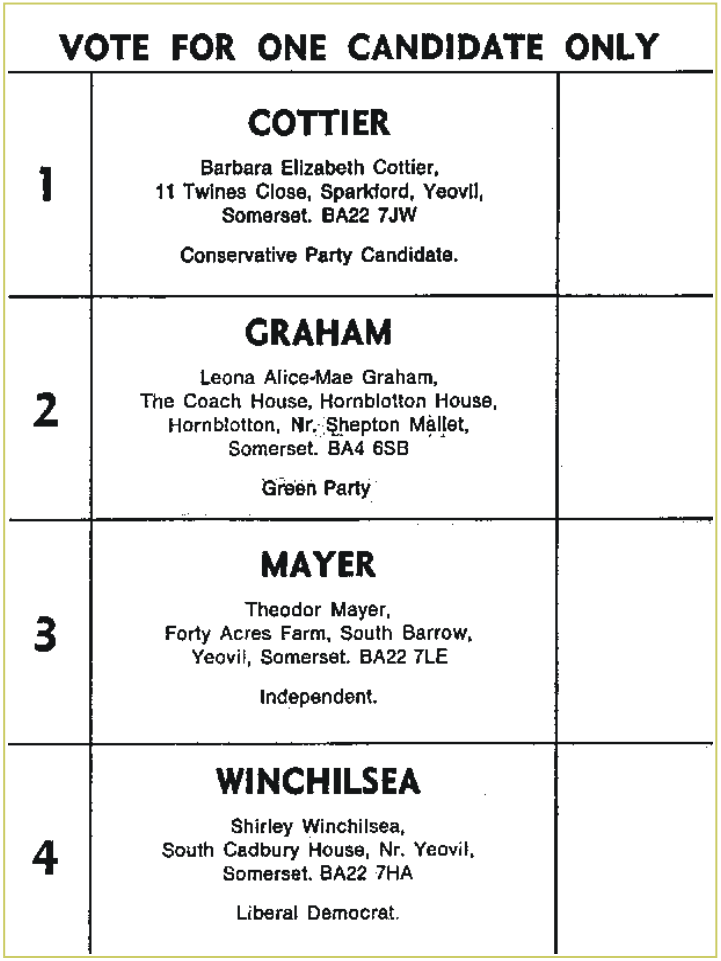
Volební systém

Volební systém je ***způsob, jakým jsou přidělovány kandidátům mandáty s ohledem na výsledek hlasování ve volbách***

- Většinové volební systémy
- Volební systém poměrného zastoupení
- Smíšené volební systémy

Většinový volební systém

- Vývojově starší typ, do konce 19. století jediný používaný volební systém

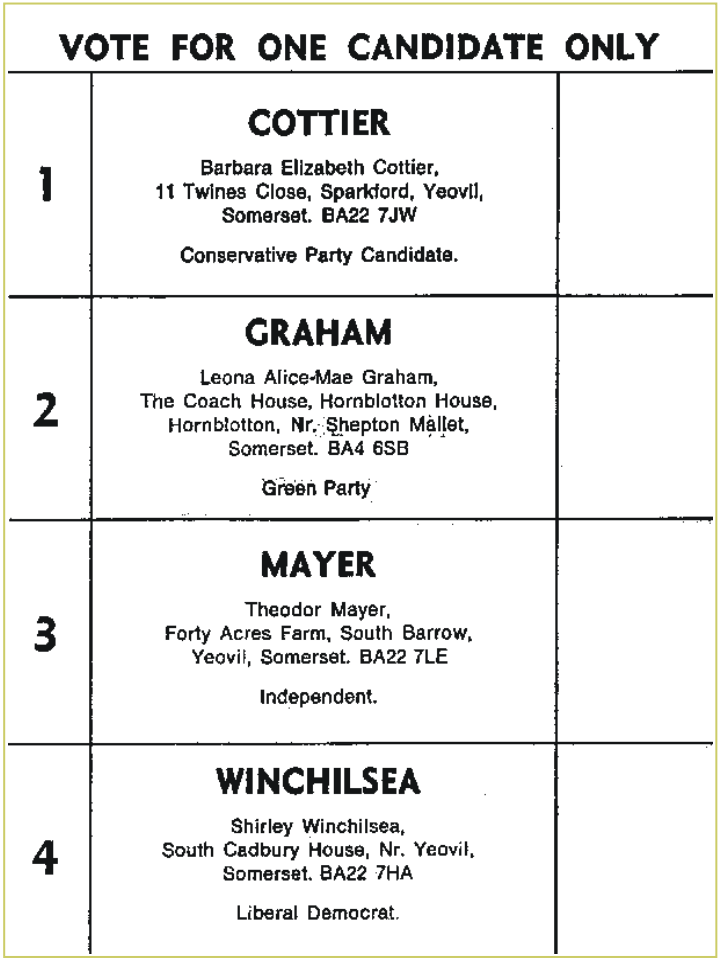

VOTE FOR ONE CANDIDATE ONLY

1	**COTTIER** Barbara Elizabeth Cottier, 11 Twines Close, Sparkford, Yeovil, Somerset. BA22 7JW Conservative Party Candidate.	
2	**GRAHAM** Leona Alice-Mae Graham, The Coach House, Hornblotton House, Hornblotton, Nr. Shepton Mallet, Somerset. BA4 6SB Green Party	
3	**MAYER** Theodor Mayer, Forty Acres Farm, South Barrow, Yeovil, Somerset. BA22 7LE Independent.	
4	**WINCHILSEA** Shirley Winchilsea, South Cadbury House, Nr. Yeovil, Somerset. BA22 7HA Liberal Democrat.	

Většinový volební systém

- Území se rozdělí na tolik volebních obvodů, kolik má být obsazeno míst
- V každém volebním obvodu se volí jen 1 kandidát

VOTE FOR ONE CANDIDATE ONLY

1	**COTTIER** Barbara Elizabeth Cottier, 11 Twines Close, Sparkford, Yeovil, Somerset. BA22 7JW Conservative Party Candidate.	
2	**GRAHAM** Leona Alice-Mae Graham, The Coach House, Hornblotton House, Hornblotton, Nr. Shepton Mallet, Somerset. BA4 6SB Green Party	
3	**MAYER** Theodor Mayer, Forty Acres Farm, South Barrow, Yeovil, Somerset. BA22 7LE Independent.	
4	**WINCHILSEA** Shirley Winchilsea, South Cadbury House, Nr. Yeovil, Somerset. BA22 7HA Liberal Democrat.	

Většinový volební systém

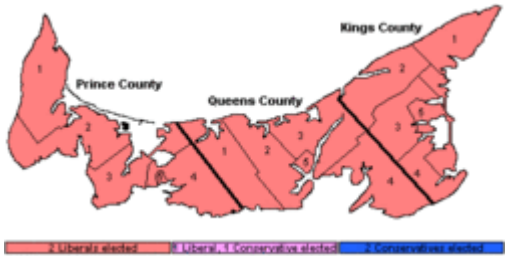
- Dává reálnou šanci na úspěch jen těm největším stranám, napomáhá k vytvoření systému dvou stran střídajících se u moci (viz např. USA, Británie)
- Výhody:
  - Volí se jednotlivci, voliči „znají svého poslance“
  - Zvolené parlamenty mívají jednodušší stranickou strukturu, snáze se sestavuje vláda
- Nevýhody:
  - Hlasy odevzdané pro jiného kandidáta, než který zvítězil, nemají žádný vliv na složení voleného tělesa, propadají
  - Menšinové politické proudy nemohou dostat zastoupení (v žádném obvodu nemají většinu)

Varianty:

- Systém relativní většiny
  - Ke zvolení stačí relativní většina hlasů, rozhodne se v prvním kole hlasování („vítěz bere vše“, např. USA, Británie)
- Systém absolutní většiny
  - Ke zvolení je potřebná více než polovina hlasů, pokud ji v prvním kole nikdo nezíská, rozhoduje se v druhém kole voleb mezi nejúspěšnějšími kandidáty kola prvního (např. Senát PČR)
- Systém kvalifikované většiny
  - Zcela výjimečný – ke zvolení se vyžaduje více než 50 % hlasů (např. italský Senát – do roku 1993 se vyžadovalo ke zvolení za senátora 65 % hlasů v jednomandátovém volebním obvodě
- Systém alternativního hlasu – viz dále

Past většinového volebního systému

- vůle voličů může být v extrémních případech zcela deformována

- příklad:
  volby parlamentu na Ostrově prince Edwarda v roce 1935:

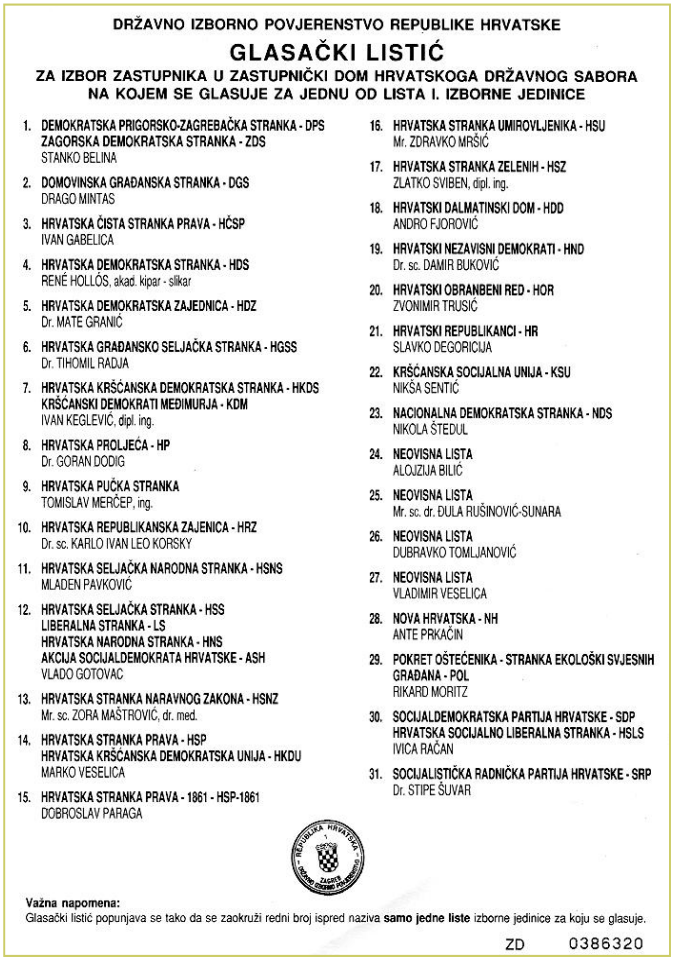
strana	podíl hlasů (%)	počet mandátů
Liberal Party	**58,0**	**30**
Conservative Party	**42,0**	**0**

Systém alternativního hlasu

- Použit poprvé v Austrálii, proto též „***australský volební systém***“
- Volič může vedle svého jednoho hlasu označit i další kandidáty v pořadí, v jakém by preferoval jejich zvolení. Pokud první preference voličů nevedou u žádného kandidáta ke zisku absolutní většiny, postupným vyřazováním kandidátů s nejmenším počtem prvních, druhých atd. preferencí a přidělování jejich hlasů kandidátům s druhou, třetí atd. preferencí je nakonec určen jeden kandidát, který získá potřebnou nadpoloviční většinu voličů
- Postupné přerozdělování hlasů

Systém poměrného zastoupení (proporcionální)

- Mohl se vytvořit až po vzniku systému politických stran (v 19. století)

DRŽAVNO IZBORNO POVJERENSTVO REPUBLIKE HRVATSKE

GLASAČKI LISTIĆ

ZA IZBOR ZASTUPNIKA U ZASTUPNIČKI DOM HRVATSKOGA DRŽAVNOG SABORA NA KOJEM SE GLASUJE ZA JEDNU OD LISTA I. IZBORNE JEDINICE

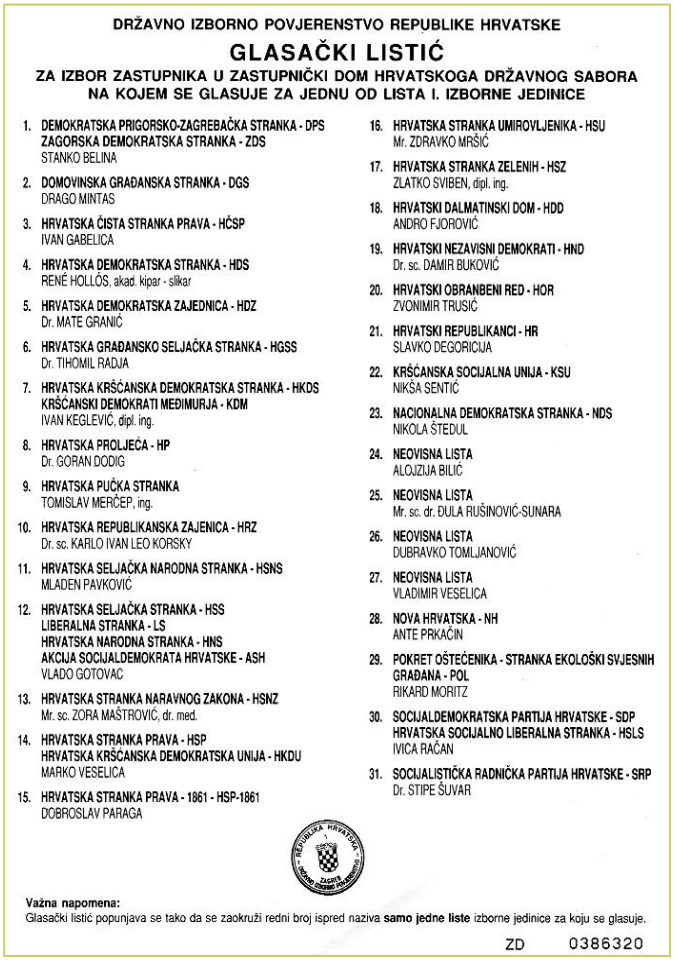
1. **DEMOKRATSKA PRIGORSKO-ZAGREBAČKA STRANKA - DPS**
   ZAGORSKA DEMOKRATSKA STRANKA - ZDS
   STANKO BELINA
2. **DOMOVINSKA GRAĐANSKA STRANKA - DGS**
   DRAGO MINTAS
3. **HRVATSKA ČISTA STRANKA PRAVA - HČSP**
   IVAN GABELICA
4. **HRVATSKA DEMOKRATSKA STRANKA - HDS**
   RENÉ HOLLÓS, akad. kipar - slikar
5. **HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA - HDZ**
   Dr. MATE GRANIĆ
6. **HRVATSKA GRAĐANSKO SELJAČKA STRANKA - HGSS**
   Dr. TIHOMIL RADJA
7. **HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA STRANKA - HKDS**
   KRŠĆANSKI DEMOKRATI MEĐIMURJA - KDM
   IVAN KEGLEVIĆ, dipl. ing.
8. **HRVATSKA PROLJEĆA - HP**
   Dr. GORAN DODIG
9. **HRVATSKA PUČKA STRANKA**
   TOMISLAV MERČEP, ing.
10. **HRVATSKA REPUBLIKANSKA ZAJENICA - HRZ**
    Dr. sc. KARLO IVAN LEO KORSKY
11. **HRVATSKA SELJAČKA NARODNA STRANKA - HSNS**
    MLADEN PAVKOVIĆ
12. **HRVATSKA SELJAČKA STRANKA - HSS**
    LIBERALNA STRANKA - LS
    HRVATSKA NARODNA STRANKA - HNS
    AKCIJA SOCIJALDEMOKRATA HRVATSKE - ASH
    VLADO GOTOVAC
13. **HRVATSKA STRANKA NARAVNOG ZAKONA - HSNZ**
    Mr. sc. ZORA MAŠTROVIĆ, dr. med.
14. **HRVATSKA STRANKA PRAVA - HSP**
    HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA UNIJA - HKDU
    MARKO VESELICA
15. **HRVATSKA STRANKA PRAVA - 1861 - HSP-1861**
    DOBROSLAV PARAGA
16. **HRVATSKA STRANKA UMIROVLJENIKA - HSU**
    Mr. ZDRAVKO MRŠIĆ
17. **HRVATSKA STRANKA ZELENIH - HSZ**
    ZLATKO SVIBEN, dipl. ing.
18. **HRVATSKI DALMATINSKI DOM - HDD**
    ANDRO FJOROVIĆ
19. **HRVATSKI NEZAVISNI DEMOKRATI - HND**
    Dr. sc. DAMIR BUKOVIĆ
20. **HRVATSKI OBRANBENI RED - HOR**
    ZVONIMIR TRUSIĆ
21. **HRVATSKI REPUBLIKANCI - HR**
    SLAVKO DEGORICIJA
22. **KRŠĆANSKA SOCIJALNA UNIJA - KSU**
    NIKŠA SENTIĆ
23. **NACIONALNA DEMOKRATSKA STRANKA - NDS**
    NIKOLA ŠTEDUL
24. **NEOVISNA LISTA**
    ALOJZIJA BILIĆ
25. **NEOVISNA LISTA**
    Mr. sc. dr. ĐULA RUŠINOVIĆ-SUNARA
26. **NEOVISNA LISTA**
    DUBRAVKO TOMLJANOVIĆ
27. **NEOVISNA LISTA**
    VLADIMIR VESELICA
28. **NOVA HRVATSKA - NH**
    ANTE PRKAČIN
29. **POKRET OŠTEĆENIKA - STRANKA EKOLOŠKI SVJESNIH GRAĐANA - POL**
    RIKARD MORITZ
30. **SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA HRVATSKE - SDP**
    HRVATSKA SOCIJALNO LIBERALNA STRANKA - HSLS
    IVICA RAČAN
31. **SOCIJALISTIČKA RADNIČKA PARTIJA HRVATSKE - SRP**
    Dr. STIPE ŠUVAR

Važna napomena:
Glasački listić popunjava se tako da se zaokruži redni broj ispred naziva **samo jedne liste** izborne jedinice za koju se glasuje.

ZD 0386320

Systém poměrného zastoupení (proporcionální)

- Území se rozdělí na menší počet volebních obvodů, než kolik je mandátů
- V jednom volebním obvodu se volí více kandidátů zapsaných na listinách politických stran
- Voliči volí politické strany
- Mezi strany se mandáty přidělí podle podílu hlasů

DRŽAVNO IZBORNO POVJERENSTVO REPUBLIKE HRVATSKE

GLASAČKI LISTIĆ

ZA IZBOR ZASTUPNIKA U ZASTUPNIČKI DOM HRVATSKOGA DRŽAVNOG SABORA NA KOJEM SE GLASUJE ZA JEDNU OD LISTA I. IZBORNE JEDINICE

1. **DEMOKRATSKA PRIGORSKO-ZAGREBAČKA STRANKA - DPS**
   ZAGORSKA DEMOKRATSKA STRANKA - ZDS
   STANKO BELINA
2. **DOMOVINSKA GRAĐANSKA STRANKA - DGS**
   DRAGO MINTAS
3. **HRVATSKA ČISTA STRANKA PRAVA - HČSP**
   IVAN GABELICA
4. **HRVATSKA DEMOKRATSKA STRANKA - HDS**
   RENÉ HOLLÓS, akad. kipar - slikar
5. **HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA - HDZ**
   Dr. MATE GRANIĆ
6. **HRVATSKA GRAĐANSKO SELJAČKA STRANKA - HGSS**
   Dr. TIHOMIL RADJA
7. **HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA STRANKA - HKDS**
   KRŠĆANSKI DEMOKRATI MEĐIMURJA - KDM
   IVAN KEGLEVIĆ, dipl. ing.
8. **HRVATSKA PROLJEĆA - HP**
   Dr. GORAN DODIG
9. **HRVATSKA PUČKA STRANKA**
   TOMISLAV MERČEP, ing.
10. **HRVATSKA REPUBLIKANSKA ZAJENICA - HRZ**
    Dr. sc. KARLO IVAN LEO KORSKY
11. **HRVATSKA SELJAČKA NARODNA STRANKA - HSNS**
    MLADEN PAVKOVIĆ
12. **HRVATSKA SELJAČKA STRANKA - HSS**
    LIBERALNA STRANKA - LS
    HRVATSKA NARODNA STRANKA - HNS
    AKCIJA SOCIJALDEMOKRATA HRVATSKE - ASH
    VLADO GOTOVAC
13. **HRVATSKA STRANKA NARAVNOG ZAKONA - HSNZ**
    Mr. sc. ZORA MAŠTROVIĆ, dr. med.
14. **HRVATSKA STRANKA PRAVA - HSP**
    HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA UNIJA - HKDU
    MARKO VESELICA
15. **HRVATSKA STRANKA PRAVA - 1861 - HSP-1861**
    DOBROSLAV PARAGA
16. **HRVATSKA STRANKA UMIROVLJENIKA - HSU**
    Mr. ZDRAVKO MRŠIĆ
17. **HRVATSKA STRANKA ZELENIH - HSZ**
    ZLATKO SVIBEN, dipl. ing.
18. **HRVATSKI DALMATINSKI DOM - HDD**
    ANDRO FJOROVIĆ
19. **HRVATSKI NEZAVISNI DEMOKRATI - HND**
    Dr. sc. DAMIR BUKOVIĆ
20. **HRVATSKI OBRANBENI RED - HOR**
    ZVONIMIR TRUSIĆ
21. **HRVATSKI REPUBLIKANCI - HR**
    SLAVKO DEGORICIJA
22. **KRŠĆANSKA SOCIJALNA UNIJA - KSU**
    NIKŠA SENTIĆ
23. **NACIONALNA DEMOKRATSKA STRANKA - NDS**
    NIKOLA ŠTEDUL
24. **NEOVISNA LISTA**
    ALOJZIJA BILIĆ
25. **NEOVISNA LISTA**
    Mr. sc. dr. ĐULA RUŠINOVIĆ-SUNARA
26. **NEOVISNA LISTA**
    DUBRAVKO TOMLJANOVIĆ
27. **NEOVISNA LISTA**
    VLADIMIR VESELICA
28. **NOVA HRVATSKA - NH**
    ANTE PRKAČIN
29. **POKRET OŠTEĆENIKA - STRANKA EKOLOŠKI SVJESNIH GRAĐANA - POL**
    RIKARD MORITZ
30. **SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA HRVATSKE - SDP**
    HRVATSKA SOCIJALNO LIBERALNA STRANKA - HSLS
    IVICA RAČAN
31. **SOCIJALISTIČKA RADNIČKA PARTIJA HRVATSKE - SRP**
    Dr. STIPE ŠUVAR

Važna napomena:
Glasački listić popunjava se tako da se zaokruži redni broj ispred naziva **samo jedne liste** izborne jedinice za koju se glasuje.

ZD 0386320

Systém poměrného zastoupení (proporcionální)

- Výhody:
  - Umožňuje zastoupení menšin
  - Přesněji odráží politické rozvrstvení voličů
- Nevýhody:
  - Vede k většímu počtu politických stran v parlamentu, sestavení stabilní vlády je složitější
  - Oslabuje se vazba mezi poslanci a voliči (poslanci jsou za zvolení „vděční" straně, která je umístila na kandidátku, ne voličům, kteří volili stranu)
  - Prakticky nepřipadá v úvahu zvolení nezávislých kandidátů
  - Zastoupení získají občas i výrazně menšinové, extremistické nebo recesistické pol. strany

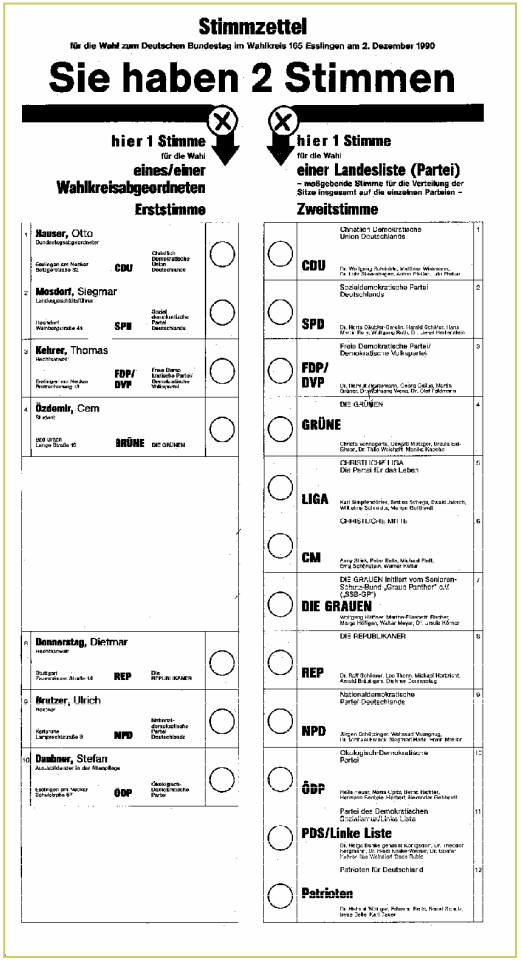
Varianty

Podle toho, jestli volič může ovlivňovat pořadí kandidátů na volebních listinách se rozlišují:

- ***Kandidátní listiny přísně vázané*** – volič volí pouze listinu politické strany, pořadí kandidátů na ni nemůže ovlivnit
- ***Kandidátní listiny vázané*** – volič musí volit jednu z listin politických stran, může ale ovlivnit pořadí na kandidátní listině preferenčními hlasy (např. Poslanecká sněmovna PČR)
- ***Volné kandidátní listiny*** – volič volí přímo jednotlivé kandidáty na kandidátních listinách, může tak rozložit svůj hlas mezi kandidáty různých kandidátních listin (tzv. panašování) (takto např. obecní volby v ČR)

Kombinované volební systémy

- Kombinují většinový systém a systém poměrného zastoupení
- Nejčastěji je část poslanců volena jedním a část druhým systémem (např. v SRN)

Stimmzettel

für die Wahl zum Deutschen Bundestag im Wahlkreis 165 Esslingen am 2. Dezember 1990

Sie haben 2 Stimmen

hier 1 Stimme für die Wahl eines/einer Wahlkreisabgeordneten — Erststimme

hier 1 Stimme für die Wahl einer Landesliste (Partei) – maßgebende Stimme für die Verteilung der Sitze insgesamt auf die einzelnen Parteien – — Zweitstimme

1 **Kauser**, Otto — CDU
2 **Mosdorf**, Siegmar — SPD
3 **Kehrer**, Thomas — FDP/DVP
4 **Özdemir**, Cem — GRÜNE
5 **Donnerstag**, Dietmar — REP
6 **Brutzer**, Ulrich — NPD
10 **Daubner**, Stefan — ÖDP

CDU
SPD
FDP/DVP
GRÜNE
LIGA
CM
DIE GRAUEN
REP
NPD
ÖDP
PDS/Linke Liste
Patrioten

Volební geografie *(Electoral Geography)*

- Relativně mladý a relativně samostatný podobor politické geografie
- První studie: 1913, plně se ale etablovala až v 60. letech
- Obecně se zabývá hlavně územní diferenciací volebního chování a jeho souvislostí s ostatními geografickými jevy
- Zkoumá zpravidla větší územní celky (proto hlavně parlamentní a prezidentské volby, referenda a plebiscity)

Co „lze vyzkoumat“?

3 hlavní témata volební geografie

- ***Podmíněnosti hlasování*** – snaží se zjistit podmíněnosti hlasování v partikulárních volbách nebo skupině voleb (statisticky srovnává rozložení volební podpory a jiných jevů, hledá podobnosti a podmíněnosti, v praxi „srovnávání map“ nebo méně romanticky „srovnávání matic čísel“) – kdo volí komunisty, jak volí důchodci apod.

Co „lze vyzkoumat“?

dále

- ***Geografické vlivy na hlasování*** – zjištění, jak ovlivnily volební chování prostorové vlivy (tj. ne program strany / kandidáta, etnické / sociální / profesní charakteristiky voličů, ale např. sídlo strany, bydliště kandidáta, volební kampaň – třeba trasa volebního autobusu nebo místa vystoupení volebního lídra) – nejgeografičtější je sledování tzv. ***efektu sousedství*** (*the neighborhood effect*) – sledování vztahu mezi volebními výsledky a bydlištěm kandidátů

Co „lze vyzkoumat“?

a konečně:

- ***vlivy vymezení volebních obvodů na složení voleného orgánu*** *(geography of representation)*

„Volební geometrie“:

Výsledky voleb mohou ovlivnit:

- uzavírající klauzule (minimální počet hlasů, který musí kandidát získat (u nás 5 %))
- metody přepočtu hlasů na mandáty (mohou zvýhodňovat větší, střední nebo menší strany)
- způsob vytýčení volebních obvodů (jejich velikost a hranice)

Základní techniky:

Malapportionment

- Nestejná velikost volebních obvodů – a z toho plynoucí nestejná „váha“ jednoho hlasu

Gerrymandering

- Manipulace s hranicemi při zachování přibližně stejné velikosti volebních obvodů

Gerrymandering

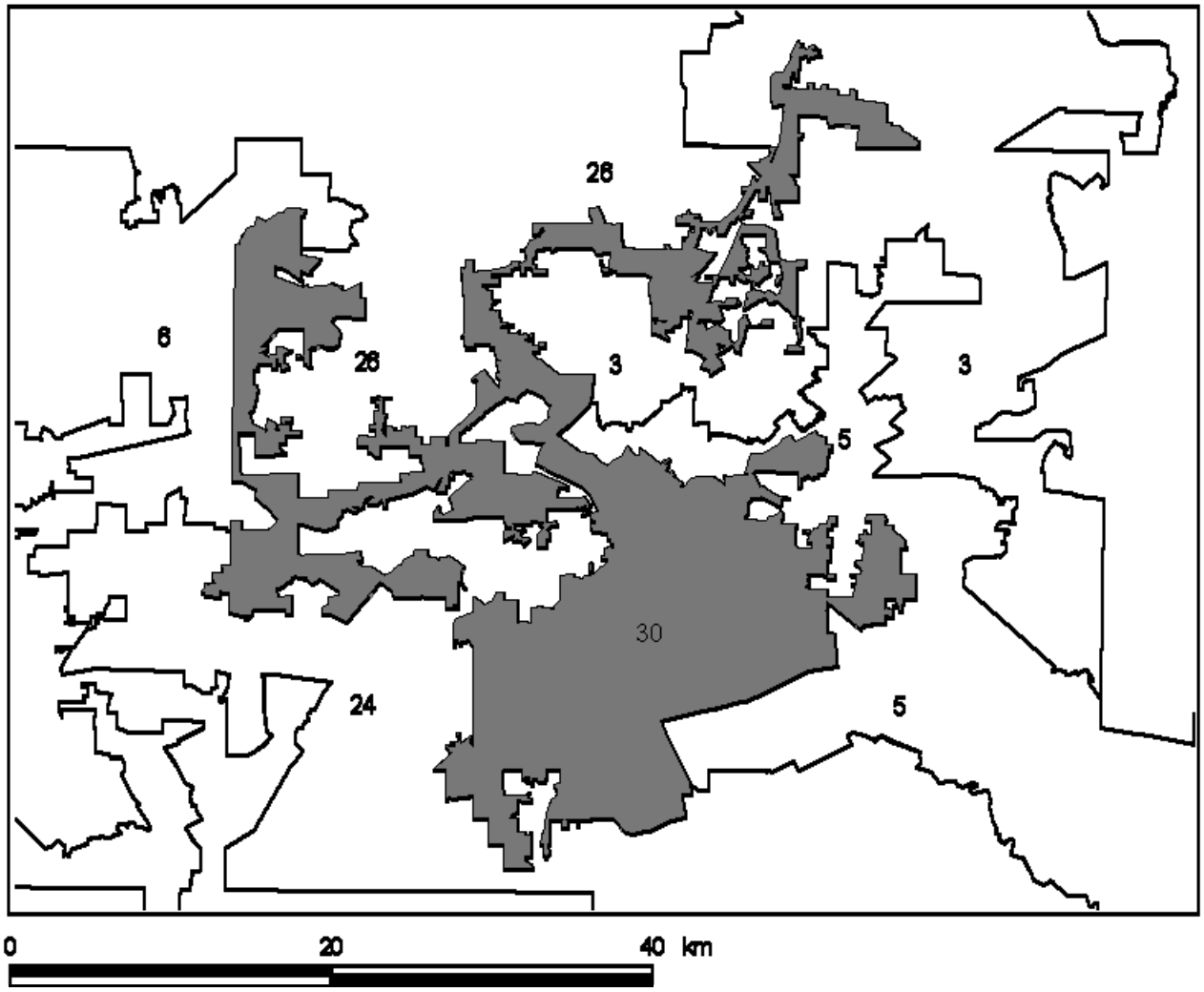
- Termín odkazuje na volební obvody ve státě Massachusetts z roku 1812 (zákon podepsal guvernér Elbridge Gerry)
- Jeden z obvodů připomínal tvarem mloka (salamander), ale posměšně se mu začalo říkat podle guvernéra gerrymander

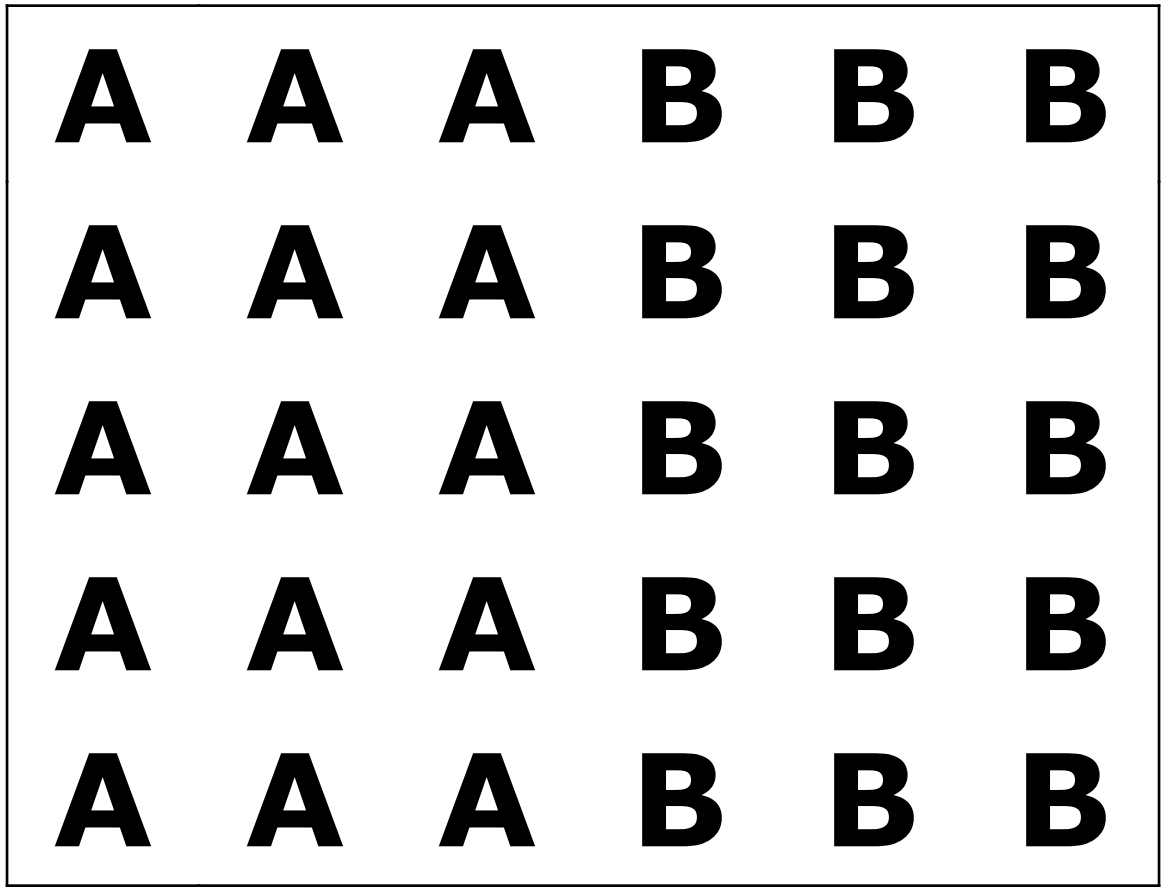
Gerrymandering

Příklad: Dallas (volby Kongresu USA 1992)

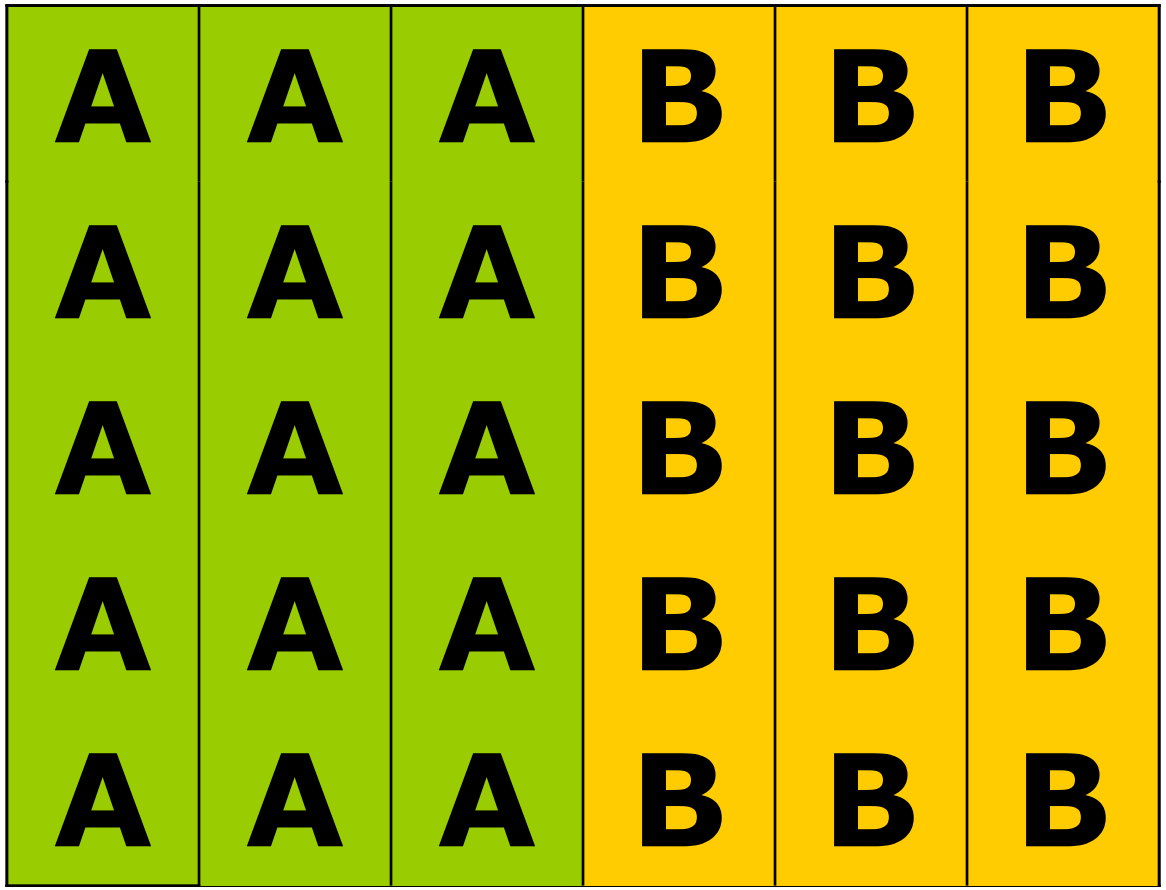
Obvod byl vytvořen tak, aby v něm měli převahu afroameričtí voliči

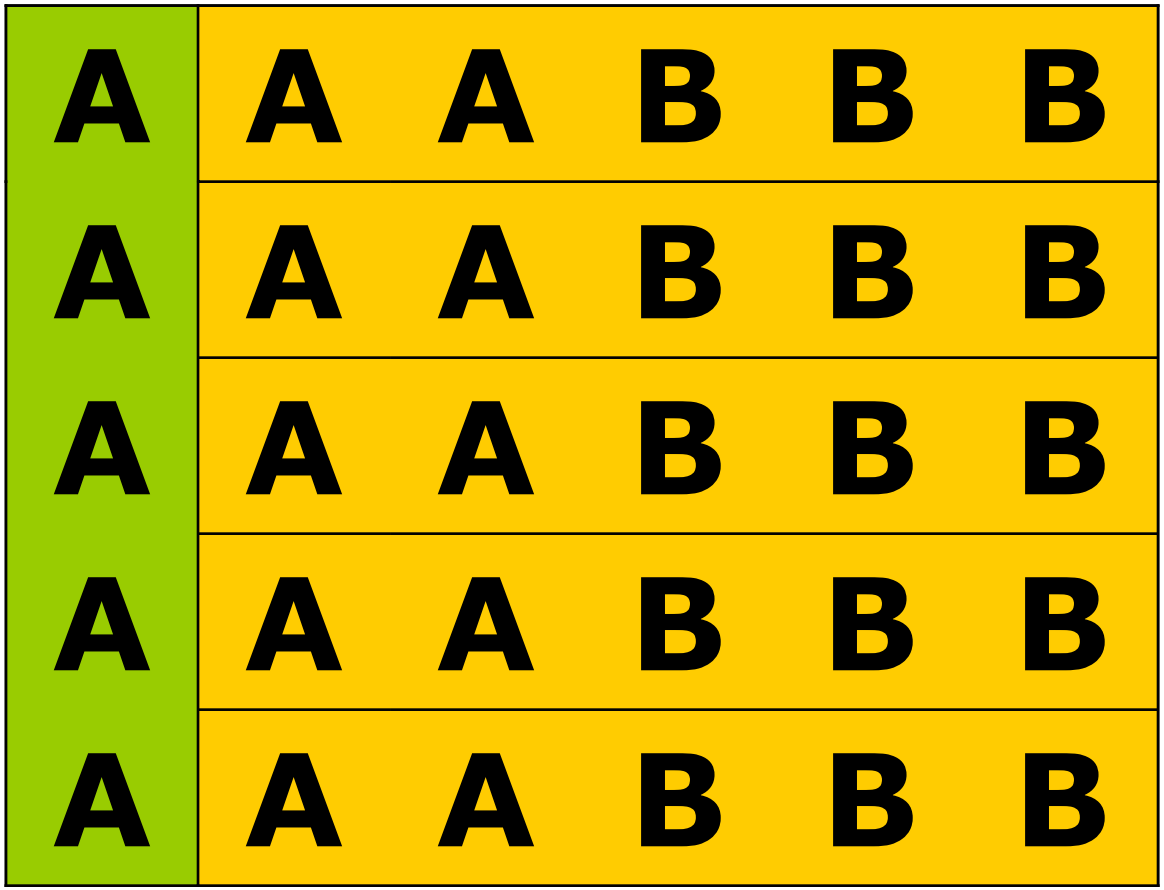
Gerrymandering – princip

Gerrymandering – princip

Gerrymandering – princip

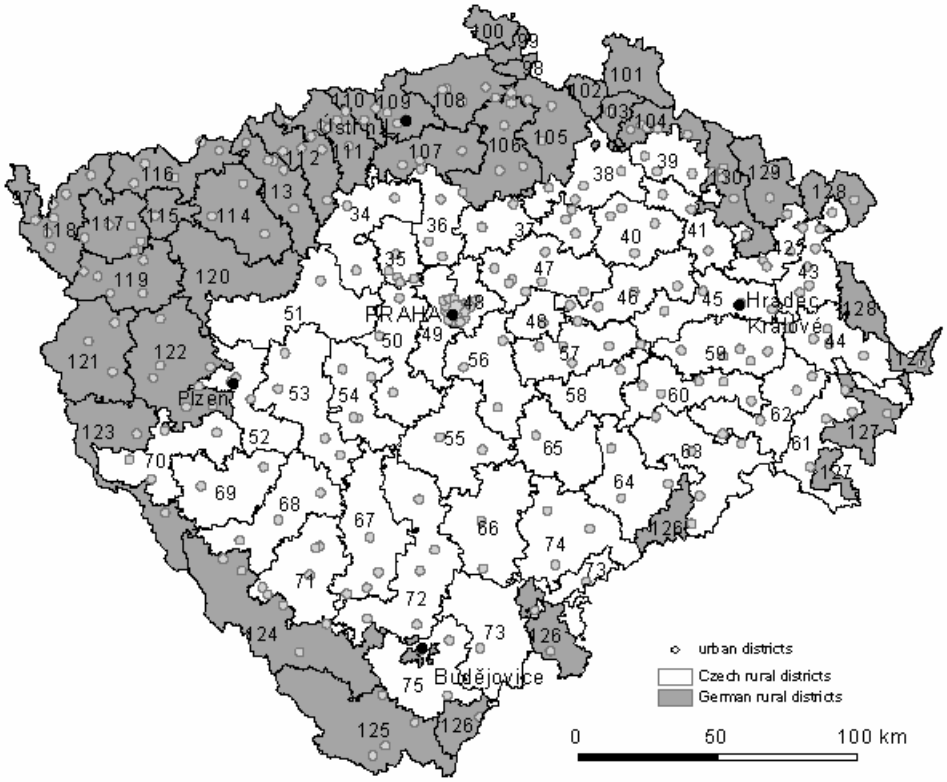
Malapportionment

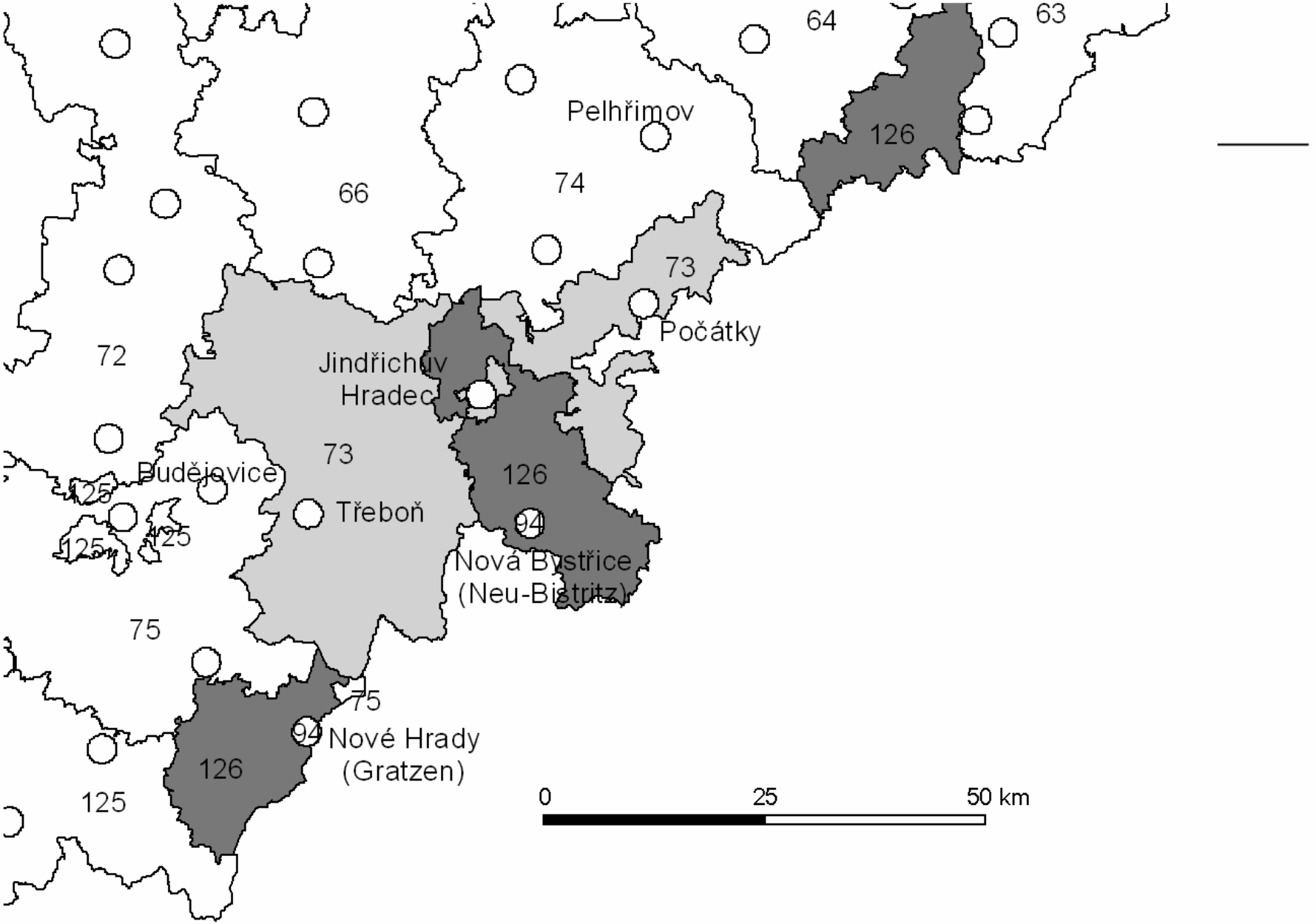
Příčiny:

- Záměr (zvýhodnění určitého území – např. v předválečném Rakousku zvýhodnění měst a Němci osídlených území – ve Vídni i volební obvody s 2 000 voličů, na českém venkově až 50 000 voličů)
- Dlouhá rigidita hranic obvodů (hranice zůstávají bez ohledu na populační změny – např. v roce 1960 měl nejmenší volební obvod pro volby texaského parlamentu 216 tis. obyvatel, největší 952 tis. obyvatel, v 60. letech ústavní soud USA malapportionment zakázal)
- Výjimečně požadavek na stejný počet obyvatel (ne voličů) ve volebních obvodech

Příklad – Čechy 1907:

- 75 českých volebních obvodů
- 55 německých volebních obvodů
- Němci tvořili zhruba 36 % obyvatel, ale obsadili 42 % poslaneckých míst v Říšské radě určených Českému království (tj. byli zvýhodněni o 8 míst)

64
63
Pelhřimov
126
66
74
73
Počátky
72
Jindřichův
Hradec
73
126
Budějovice
125
Třeboň
94
125
125
Nová Bystřice
(Neu-Bistritz)
75
75
94
Nové Hrady
(Gratzen)
126
125
0
25
50 km

Volby a politické strany

Politické strany

- **Politická strana** je politická organizace, která nominuje kandidáty do veřejných úřadů pod svým vlastním jménem, prosazuje určitou ideologii, nebo je vytvořená za účelem řešení nějakého problému.
- Politická strana je charakterizována:
  - snahou o získání politické moci ve volbách,
  - dobrovolnou, otevřenou a trvalou organizací,
  - společnými zájmy jejích členů (respektive alespoň jedním společným zájmem).
- Politická moc přitom nemusí být získána ve volbách, pokud jde o totalitní
- Termín politická strana je velmi široký, pojetí se liší v různých státech (počty členů, aktivita – v některých zemích jsou strany aktivní pouze v období voleb, jinde pracují nepřetržitě)

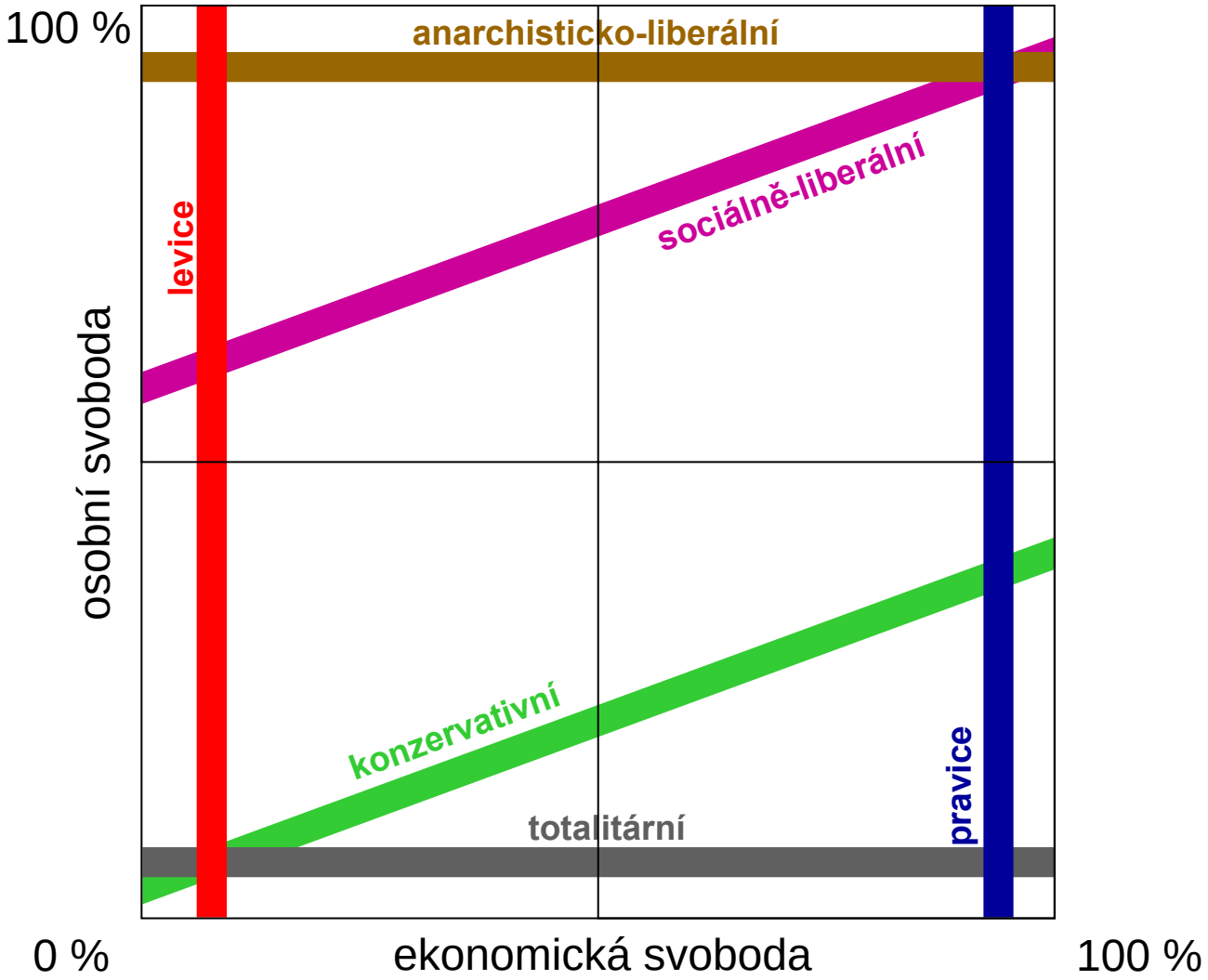
Dělení politických stran

- Programy stran se liší (pokud jsou rozdíly malé, ztrácejí voliči o politiku zájem)
- Většinou se dělí strany na základě hlásané ideologie na:
  - levicové
  - pravicové
  - středové

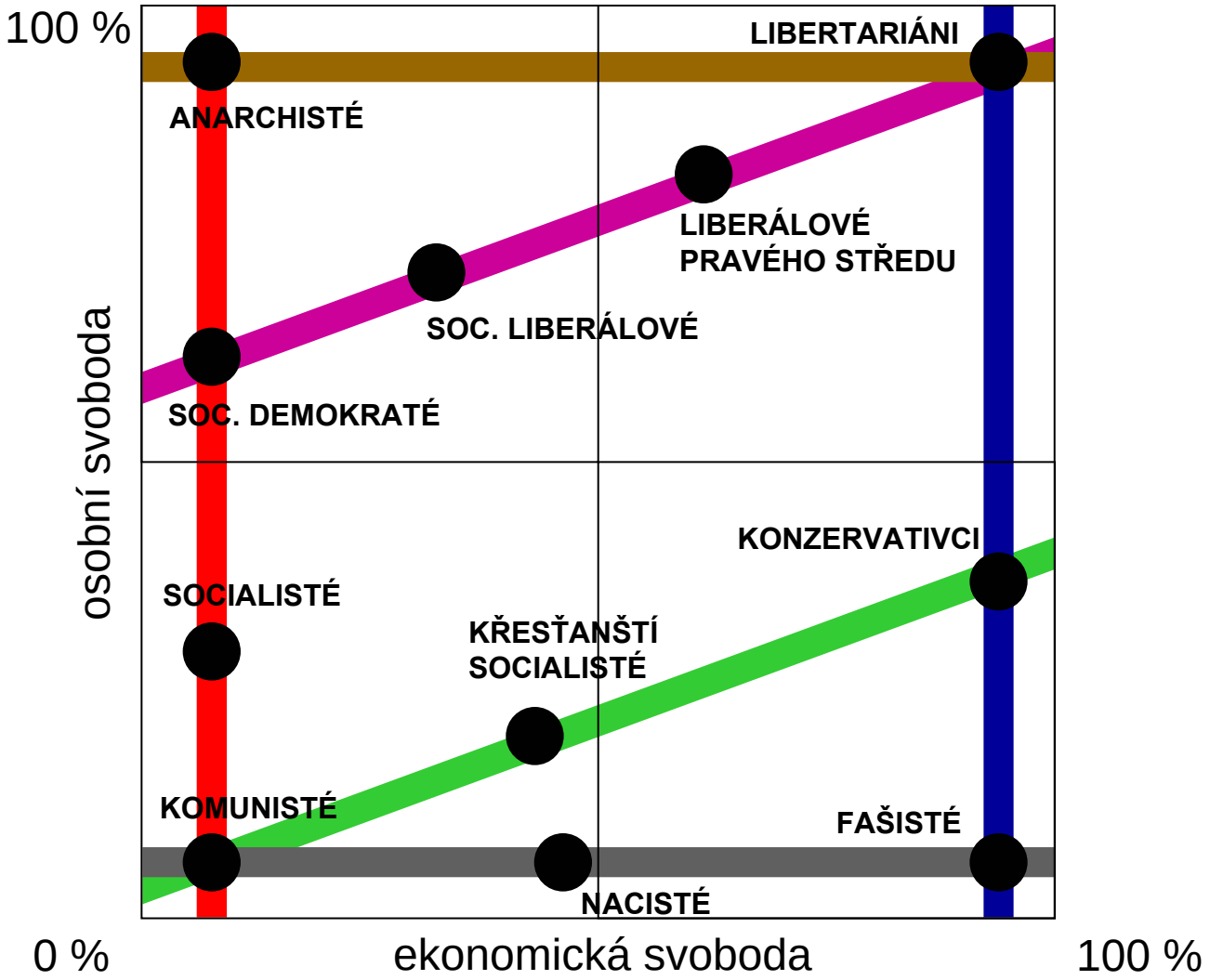
Doplněk: Politické ideologie a pol. strany

- Termín ideologie poprvé zmínil Francouz Antoine Destutt de Tracy roku 1795 v souvislosti s učením o idejích, které mělo napomoci k vytvoření politických, morálních i vzdělávacích pravidel
- Politické ideologie jako způsoby objasňování politických jevů a politické praxe v dnešním pojetí:
  - umožňují identifikaci s komplexním systémem hodnot
  - umožňují identifikaci s danou sociální skupinou
  - poskytují základní východiska pro formulaci politického programu a jeho cílů

Základní schéma politického spektra:

Základní schéma politického spektra:

Pravice – levice

- názvy vznikly na konci 18. století ve francouzském parlamentu: umírnění zastánci konstituční monarchie na pravé straně sněmovny a její radikální odpůrci na levé
- označení strany za pravicovou či levicovou může být v praxi sporné (případně se může lišit od „sebeidentifikace" strany)
- chápání obsahu pojmů *pravice* a *levice* se v různých společnostech časem vyvíjí
- v některých bodech můžou pravicové a levicové programy zcela splývat.

Pravice – levice

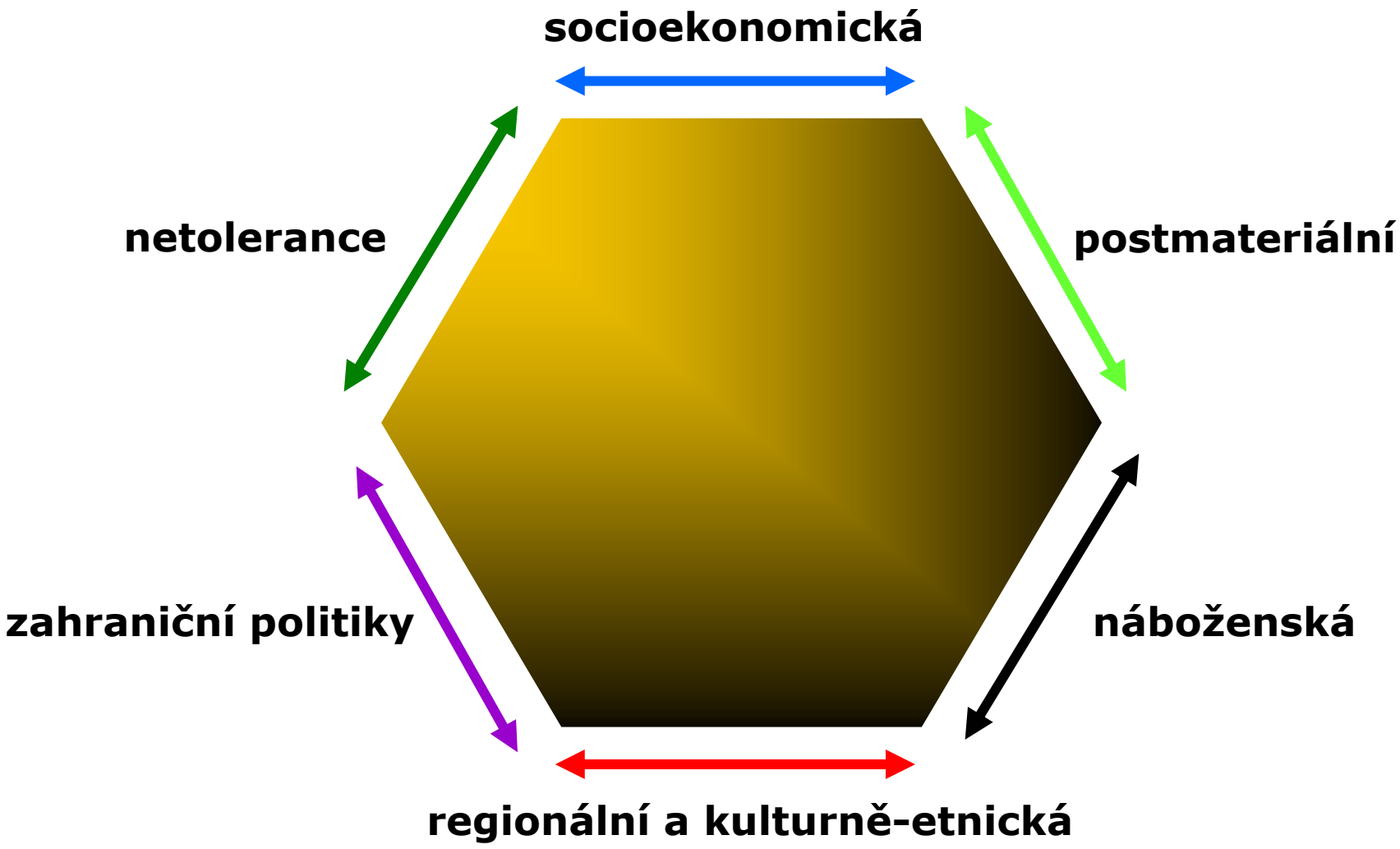
- důraz na základní svobody jednotlivce, upřednostňuje práva jednotlivce před právy společnosti.
- ochrana soukromého vlastnictví a svoboda podnikání
- odmítání výrazných zásahů státu do fungování ekonomiky
- respektování tradic a zvyklostí, častý antiliberální postoj

- důraz na zájmy nižších a středních vrstev společnosti
- důraz na rovnost (politickou, sociální, náboženskou, rovnost příležitostí)
- staví se za vyšší míru zásahů státu do ekonomiky
- prosazuje spíše kolektivismus před individuální iniciativou

Teorie „kliváží“ (*cleavages*)

- Zkoumá, jaká kritéria jsou pro voliče při hlasování významná
- Teorii formuloval norský politolog **Stein Rokkan** (1921–1979) a americký politolog **Seymour Martin Lipset** (1922–2006) v r. 1967.
- V současnosti lze hlavní kritéria štěpení vymezit takto:
  - **Dimenze socioekonomická**. Tato dimenze se nejlépe kryje s dimenzí pravice – levice tak, jak je obecně vnímána, odráží rozpor mezi třídami (vrstvami, stavy) podle zdrojů živobytí (podnikatelé, zaměstnanci, nezaměstnaní, důchodci)
  - **Dimenze náboženská**, vztah mezi státem a náboženstvím, mezi náboženstvími navzájem, mezi náboženstvím a ateizmem
  - **Dimenze regionální a kulturně-etnická**. Tato dimenze zachycuje rozpor mezi dominantním centrem a periferií (geograficky i kulturně: může jít o skupiny etnické, národnostní nebo jiné menšiny, které usilují o emancipaci – ženy, venkované, sexuální menšiny)
  - **Dimenze postmateriální**. Tuto dimenzi vymezují především strany, bojující za ochranu životního prostředí, tedy strany zelených.
  - **Dimenze netolerance**: antisystémové strany - extrémní pravice, extrémní levice.
  - **Dimenze zahraniční politiky**, zejména postoje vůči sousedním zemím, národům a vůči mocnostem. Např. v současné Evropě vůči Evropské unii a k USA

Kliváže

socioekonomická
netolerance
postmateriální
zahraniční politiky
náboženská
regionální a kulturně-etnická